

Az állami emlékezetpolitika iskolai vetületei – az Árpád-házi szentek emlékévei az oktatás tükrében az 1930-as években

Dergez Ildikó¹ – Kiss Márton²

„Az emlékezet ünnepére gyűltünk ma össze. Emlékezzünk! Az emlékezet a nemzetnek élet, a feledés halál!”
dr. Nagy Pál igazgató beszéde, a Budapesti Szent István Gimnázium Évkönyvéből, 1938.

Trianon és az oktatás

A trianoni békeszerződés (1920) megkötésével az ország elvesztette területének közel 2/3-át és népességének pedig közel 60%-át.

A Horthy-korszakban újra kellett kezdeni az építkezést, ami a békekötés okozott. A forradalmak hevében felmerült reformelképzelések után a döntések visszakerültek a kormányzathoz, nevezetesen mindenkorai vallási- és közoktatási miniszterhez.

Klebelsberg Kuno (1922-1931): „A tudás erejével döngethetjük a trianoni börtönajtót és a szellem szavával hirdethetjük a világ nemzeteké a magyar igazságot.”

Hóman Bálint (1932-1942): „Egyetlen magyar iskolának sem lehet célja a pusztaság szakismeretközlés. Valamennyiünknek elsőrendű feladata a magyar életre való céltudatos előkészítés, az ifjúság erkölcsi nevelése, jellemének szilárdítása, kötelességtudatának fejlesztése, vallás-erkölcsi és nemzeti alapon nyugvó egészséges magyar világszemléletének kialakítása. Az államnak és a társadalomnak tervszerűen kell a magyar nép minden rétegében felfedezhető jeles tehetségeket kiválasztaniok és felemelniök s a nép minden fiát tehetsége irányához, képességei terjedelméhez, műveltsége színvonalához illő hivatás felé terelniök.”

A herbarti pedagógia és az emlékezet kapcsolata

„Az oktatási szakasszal párhuzamosan jelenik meg a vezetés szakasza, mellyel teljessé válik a nevelés. Itt a fiatal már nem külső parancsnak engedelmeskedik, hanem kialakul benne az erkölcsi belátás és az etikai meggyőződés, mely leginkább az elé állított példaképek útján valósulhat meg” (Brezsnyánszky László: A Herbart-paradigma magyar neveléstani recepciója. In: Iskolakultúra: pedagógusok szakmai-tudományos folyóirata, 2002. (12. évf.) 5. sz. 38-43.)

Pierre Nora (1999) véleménye szerint a különböző emlékezeti helyek (lieux de mémoire-ok) összefonódása élővé teszik a történelmet, erősítve az identitást és az együttélést.

Szimbolikus összetevőnek tekinthetjük a győztes-vesztes ellentétet, ami az állami és helyi emlékezetnek feleltethető meg. A vesztesekhez köthető emlékezeti helyek mindig érzelmeikkel teliek (forró emlékezet) – ilyenek lehetnek a hősi múlt képviselői. Az állami (győztes) emlékezet felülről kikényszerítve jön létre – nemzeti autoritásból vagy formális testülettől fakadóan.

A „Mi” pillanataink fontosak a közös identitás számára, amihez legtöbbször a történelmi tapasztalatokat használják fel e célra. A magyar állam számára az Árpád-házi szentek bizonyultak olyan történelmi szereplőknek, akiknek emlékezete megtestesítette a középkori és a modern magyar államot egyaránt.

Az Árpád-házi szentek emlékezete

Az 1930-as években több Árpád-házi szentnek ünnepelte az ország az évfordulóját.

1930: Szent Imre herceg halálának 900. évfordulója (a gyermek és a példamutató keresztény jelképe)

1931: Árpád-házi Szent Erzsébet halálának 700. évfordulója (az anya, a nő, a magyar nők jelképe)

1938: Szent István emlékév (az atya megtestesítője; a jó államférfi eszmeképe)

Az állam szempontjából mindegyik emlékév egyforma fontossággal bírt, de Szent István ünnepe ennél is többet jelentett. Az államalapító király képét az ország vezetői az aktuális politikai döntéseik alátámasztásaként kívánták használni – a magyar állam újjáépítésére.

Külföldi cserkészek s a magyar ifjúság képviselői a Szent Imre-szobor előtt

Az iskolai értesítők és a sajtó vizsgálati módszerei

A pedagógia kutatások számára külön csoportokat jelenthetnek a különböző iskolai évkönyvek, értesítők és kézikönyvek. Ezekből kimerítő információkat találhatunk az adott intézmény működési kereteire és feltételeire, valamint az ottani iskolai ünnepekre.

A különböző sajtótermékek feltárása és alkalmazása számos módszertani problémát vet fel: a készítő egyéni beállítottságától a megrendelői szándékokon át a hírekhez való közelségig bármit. A kutatás szempontjából kiválasztott lapról (Pécsi Napló) tudni kell, hogy ez a helyi közönséget kívánta kiszolgálni, főként helyi értesülésekkel és országos tudósításokkal.

Vizsgálatunkban a két forráscsoport összevetésével kívántuk bemutatni az országos és pécsi emlékezet közötti különbségeket.

Egy helyi sajtótermék emlékezetképe

1930: Szent Imre emlékév. Megemlékezés a helyi iskolákban, és a Szent Imre év Pécsi egyházi ünnepéről. „Az ünnepi beszédet Schmidt György hitoktató tartotta, követendő példaként állítván a tanulóifjúság elé Szent Imre életét.” (1930.május 23.) Egy évvel később cikket jelentettek meg Pécs városa és Szent Imre kapcsolatáról, amiben az egyetemi és városi vezetők is hitüket fejezték ki az emlékezet fenntartásában.

1931: Szent Erzsébet emlékév. A lap rövid összefoglalást ad Erzsébet életútjáról, és tudósít a Pécsi Egyházmegye Szent Erzsébet évének ünnepeiről.

1938: Szent István király emlékév. 1938-június 25-én nyitják meg, az Országház kupolacsarnokában. Tudósítás, több cikk is foglalkozik a jeles évvel. A nemzet feltámadásaként gondolnak az évrre. Országos és helyi rendezvények, megemlékezések. „Szent fogadalommal fogadjuk, hogy visszaszerezük Szent István birodalmának régi fényét” — mondta a kormányzó (1938. június 26.)

Az iskolai értesítők emlékezetképe

1930: Szent Imre emlékév. A pannonhalmi Szent Benedek-rendi Szent Imre Katolikus Gimnázium korszakra vonatkozó évkönyve a digitális adatbázisban nem érhető el – azonban a többi sporadikus adatból látni lehet, hogy minden évben megemlékezést tartottak az iskola névadójáról, a „magyar ifjúság védőszentjéről”. A Csongrádi Magyar Királyi Állami Iskola Szent Imre Reálgymnázium vonatkozó értesítője egyszerű tudósítást közöl az iskolai emlékünnepekről, amit a helyi Szent Imre cserkészcsapat szervezett.

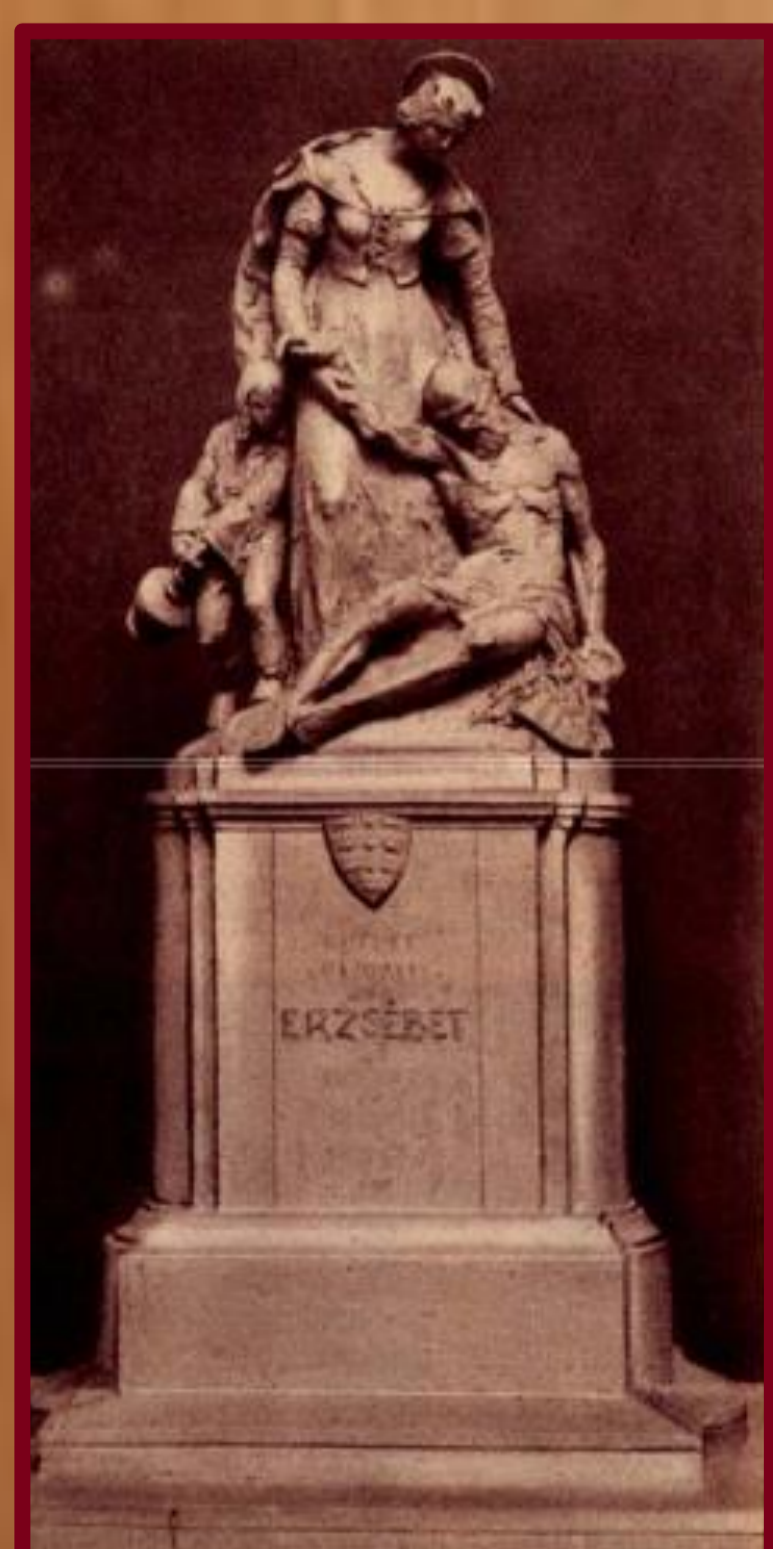
1931: Szent Erzsébet emlékév. A Pécsi Római Katolikus Szent Erzsébet Leánygimnáziumban megemlékezést tartottak az iskola névadójának 700 éves emlékéiről, aki személye ünnepivé tette a mindennapokat (szakrális téren). A szegedi Állami Szent Erzsébet Leánygimnázium a helyi Máriakongregáció szervezték az Erzsébet-emlékév ünnepeit, ami beleilleszkedett az éves ünnepek körébe.

1938: Szent István emlékév. A székesfehérvári Ciszterci rendi Szent István Katolikus Gimnázium komoly előkészületeket tettek a helyi ünnepség megszervezésére, egyfajta mérföldkönek tekintették azt az iskola és maga a nemzet számára egyaránt. A budapesti Szent István Gimnázium Évkönyvében az iskolai ünnepekről kevés szó esik, helyette az év szakralizálása történik meg az első bécsi döntés (1938) fényében. Ezzel is erősítve az állami emlékezet erejét és szerepét a helyi iskolában.

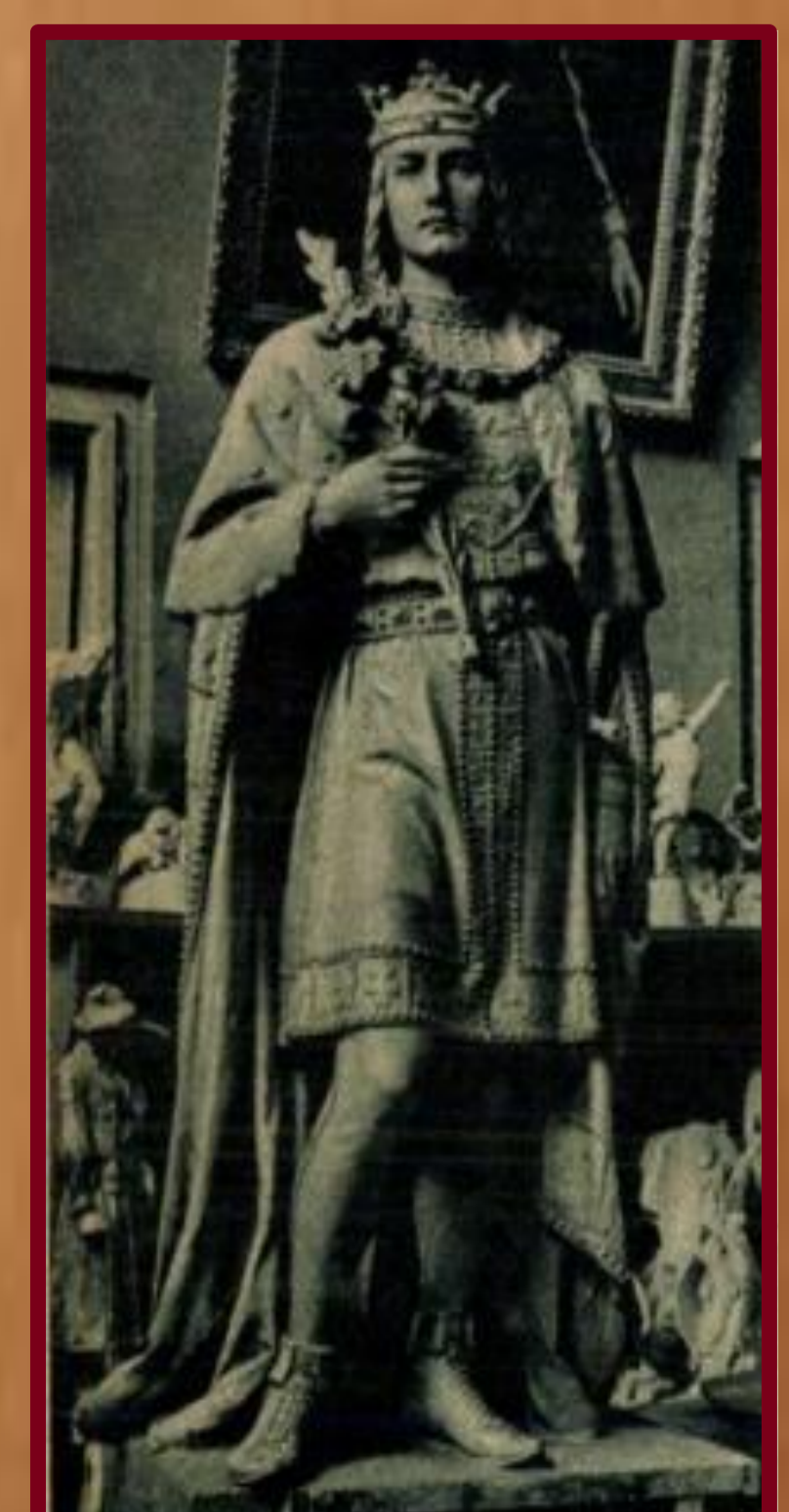
Felhasznált irodalom

Iskolai évkönyvek, értesítők:

- Szent Benedek-rendi Szent Imre Katolikus Gimnázium Évkönyve, 1939.
- Csongrádi Magyar Királyi Állami Iskola Szent Imre Reálgymnázium, 1930.
- A Mi Asszonyunkról nevezett Női Kanonok Szerzetrend Róm. Kath. Szent Erzsébet Leánygimnáziumának Értesítője az 1930-31-es iskolai évről. Pécs, 1931.
- A Szegedi Magyar Királyi Állami Árpád-házi Szent Erzsébet Leányliceum Értesítője. Szeged, 1932.
- Ciszterci rendi Szent István Katolikus Gimnázium Évkönyve 1938-39-es iskolai év. Székesfehérvár, 1939.
- Budapesti XIV. Kerületi Magyar Királyi Állami Szent István Gimnázium Évkönyve, Budapest, 1939.
- Újságcikkek:
  - Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest-Gyűjtemény
  - Pécsi Napló (1930, 1931, 1938-as év)
  - Pesti Hírlap Képes Melléklet 1930.
  - Tolnai Világlapja, 1931, 3. szám. 59.
- Szakirodalom:
  - Pierre Nora: Emlékezet és történelem között. Ford. K. Horváth Zsolt. In: Aetas 14. (1999), 3. sz.
  - Romsics Igánc: Magyarország története a XX. században. Budapest, 2010.
  - Kéri Katalin: Bevezetés a neveléstörténeti kutatások módszertanába. Budapest, 2001.
  - Újvári Gábor: Klebelsberg Kuno és Hóman Bálint kultúrpolitikája. in: Társadalom és kultúra Magyarországon. Budapest, 2003.
  - Hóman Bálint: Magyar sors-magyar hivatás. Athenaeum. Bp. 1942.

Szent Erzsébet szobra

Szent Imre szobra

1: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola (dergez.ildiko@gmail.com)

2: Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola (kiss.marton1990@gmail.com)